

OLVASATOK ÉS ÉRTELMEZÉSEK SZIMBOLIKUS TEREKRŐL, VALÓDI NYILVÁNOSSÁGRÓL

Vincze Hanna Orsolya: *Helyzet, jelentés*

■ Szubjektum, diskurzus, hatalom, ezek kölcsönhatása és egymáshoz viszonyított, egymásba játszó működése; hazaszeretet és vallásos buzgalom; példaképek kirajzolása, felmutatása, átadása és az emlékezés, közvetítés, megőrkítés stratégiái; a fordítás mint kultúrákövetítés; a nyilvános és szimbolikus terek, térképzetek és a mindezekről való beszédmód, mindezek irodalmi megnyilvánulásai, összefüggései Vincze Hanna Orsolya első önálló kötetének témái. Ezek egyben irodalomtörténeti, -elméleti, -értelmezési kategóriák, amelyek bevetésével kiválasztott tárgyhöz közelít, amelyeket számba véve a műveket, jelenségeket, az egész működésben levő irodalmi, közvetítési rendszert, közéletet, közgondolkodást tárja fel, mutatja be, értelmezi.

A bölcsész képzettségű szerző irodalommal és történelemmel foglalkozik, hiszen magyar és angol nyelvet és irodalmat tanult, műfordítást, valamint a Közép-Európai Egyetem Kelet-Közép-Európa Történelme mesterképző programját és a Közép- és Kelet-Európa Összehasonlító Történelme PhD-programot végezte el, a Szegedi Tudományegyetemen az elmélet és az interpretáció összefüggéseit tanulmányozta. Emellett olyan kutatási programokba kapcsolódott be, amelyek a kelet-közép-európai régió országaiban a hazafiasság, a hazafias érzés történetét, megfogalmazás-módját vizsgálták. Innen tehát a kötetben felvonultatott tematika összetettsége, amit a szerző (s a kötet szerkesztője, Keszeg Anna) a kötetbe beválogatott tanulmányok csoportosításával, fejezetekbe rendezésével próbált rendszerezni, ezzel mintegy a koncepciót, a szervezőelvet is kialakítani, az olvasó előtt nyilvánvalóvá tenni. Négy részt különít el, így csoportosítja vizsgált témáit: *A be-*

szelő szubjektumról, A nyilvánosságról és egyéb szimbolikus terekről, Fordítók és fordítások, Olvasók és olvasatok. Belülről halad kifelé, a szubjektumtól a köz és a nyilvánosság felé, majd visszanyarodik a magányos olvasó olvasatához és ennek eredményéhez, a nyilvánosság előtt is megjelenő, a köztudatban lenyomattal bíró, akár divatot (ki)alakító olvasatok pluralitásáig. A címek, témák a szerző sokoldalúságát és érdeklődési körének szerteágazó voltát mutatják, és azt is, hogy mind rálátása, mind tudományos eszköztára megvan ahhoz, hogy az inter- vagy pluridiszciplináris megközelítésmódot alkalmazza, s annak elemeit jól kezelje, az olvasó számára úgy kínálja, hogy felkeltse általuk az érdeklődést. Hiszen a felvetett problematikában akadnak olyan pontok, amelyek a hagyományos, pozitivista irodalomtörténet-írásban s még inkább a köztudatban másként élnek; a szerző ezeket meggyőzően vezet be, érvelését higgadtan és oly módon építi fel, hogy leszereli az esetleges ellenvetéseket is; elsősorban a második rész tanulmányaira gondolok itt, amelyek a romániai és erdélyi szimbolikus földrajzról, illetve a versengő térképzetekről (jelesül az egymás mellett élő erdélyi nemzetek transzszilvanizmusáról) szólnak. A kötet érdekes szempontjai és témái közül is kiemelkedik ez a rész. Nemcsak mint jó tanulmány, de mint figyelemfelkeltő, elgondolkodtató olvasmány is érdekes a *Pillantás a hídról. Szimbolikus földrajz a romániai sajtóban* című írás, amely a román köztudatban használt és a románság szerepére vonatkozó kulcsmetaforát vizsgálja. A magát a kelet-nyugat oppozíció negatív pólusán tudó balkáni tudat képeket keres, amelyek kiutat biztosíthatnak számára egy pozitív(abb) önkép megal-

kötésára, erre alkalmas a híd metafora, amely arra hivatott, hogy aláássa „kelet és nyugat esszencialista szembenállását”, feloldja „az átmeneti állapotra vonatkozó stigmát”, s hogy „a remény locusává” váljék „retorikai és földrajzi értelemben egyaránt”. (77.) E tanulmányból világossá lehetnek az olvasó előtt a román és magyar nemzeti identitások szimbolikus reprezentációinak ütközési pontjai: ezek az ideális etnikai tér és annak természetes határai kijelölésében érhetőek tetten a legszembetűnőbb módon. A román elképzelés folyókkal szegélyezett, középen gerincként végigfutó hegyvonulattal egybefogott, valóságos testet lát és láttat, a magyar ellenben a hegyektől körbelelt (és védett) Kárpát-medencét tartja ideális terének. (Földrajzi) terekkel és ezek identitást meghatározó szerepével foglalkozik a *Versengő térképzetek Erdélyről* című tanulmány is, amely a két világháború közt megalkotott transzszilvanista ideológiát vizsgálja mint a regionális identitás kialakítására irányuló kísérletet. Nem idealizálja, tárgyyszerűen mutatja meg, miért nem tudott túl sikeres és hosszú életű lenni: „a nemzeti határokon fölülemelkedő erdélyi regionális identifikációt nehezítette, hogy a román, magyar és német nemzeti identitások egyaránt etnikai és nyelvi összetevőkre építettek” (90.), „a transzszilvanizmus számára külön kihívást jelentett, hogy Erdély területét különböző nemzeti identitáskonstrukciók különböző és egymással versengő narratívák és retorikai stratégiák segítségével próbálták egy tágabb, szimbolikus nemzeti térbe integrálni”. (91.)

Elméleti keretben tárgyal a szerző a társadalmi nyilvánosságról az abszolutista rendszerekben, bemutatva a habermasi nyilvánosságfogalmat, és azt akár olyan új kontextusokban is alkalmazza, amelyekre a fogalom megalkotója maga nem tartotta alkalmasnak a terminust. Így újra is értelmezi a szerző a

nyilvánosságot, s vizsgálatát kiterjeszti. Ebben az elméletinek induló keretben aztán olyan konkrét irodalmi műveket is bemutat, mint a fejedelemtükörök, amelyek értelmezésében nem annyira a szemlélyiségkultusz eszközei, mint inkább példát kívánnak állítani, mértéket szabni és értékekre irányítani a figyelmet. „Az eszményítés egyúttal a fejedelem és értelmiség közötti ideális viszonyt kívánja felmutatni, amelyet a fejedelemnek is fenn kell tartania. Így a fejedelmi erények reprezentációjának kettős célközönsége van.” (60.) Pataki Füsüs János királytükre pedig értelmezése szerint „úgy sorolja fel Bethlen erényeit, hogy egyben azokat követendő példaként állítja mind az uralkodó, mint az olvasóközönség elé” (61.), azaz „a dicsőítő beszédhelyzet [...] erősen normatív, ugyanakkor a reprezentáció tárgyai elsősorban a követendő viselkedési normák”. (62.) Újszerű megközelítését adja a szerző az abszolutizmusnak is, hiszen „a minden normán, fölülemelkedő, korlátlan és szabályozatlan uralkodói hatalom inkább elméleti konstrukcióként, mint politikai gyakorlatként létezett”. (58.)

A bővebben idézett tanulmányokból nyilvánvaló, amit a kötet hátoldalán olvasunk: Vincze Hanna Orsolya fő érdeklődési területei a kommunikációs kultúrák és kölcsönhatásaik, ezeknek különösen a nyilvánosság- és eszmetörténeti vonatkozásai. Mondhatni ez a szervezőelv érvényesül a tanulmányok nagy részénél, illetve előkerül a legkülönfélébb vizsgálatok esetében is, amikor irodalmi szöveggként funkcionáló művet elemez, amikor a fordítók szövegválasztásait, a fordítások keletkezésének hátterét értelmezi, vagy amikor olvasók és olvasatok összefüggéseit vizsgálja (Szilágyi István *Kő hull apadó kútba* című regényének Rákóczi-képét vagy az *Egy lócsiszár vírágvasárnapja* változatait).

Bodó Márta